

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS jr EN JAC. P. THIJSSE

VAN PARNASSIA EN PLATANThERA

R. LUIKEN.

Wanneer we speciaal met betrekking tot Twente de geschiedenis van de blauwgraslanden en orchideeënrijke heiden nagaan, zien we dat hun glorie-tijd samenvalt met de bloeiperiode van het oude hoevenland-schap, waar ze functioneel een integrerend deel van uitmaakten. Hoe „natuurlijk” deze levensgemeenschappen door hun majestueuze weidsheid en ongereptheid er in hun grootse verlatenheid ook uitzagen, toch hadden ze hun bestaan en hun behoud rechtstreeks te danken aan de mens, die ze geschapen en aan zich dienstbaar gemaakt had als „wild” hooiland, voor het steken van plaggen, die samen met de mest uit de potstal op de essen gebracht werd, en voor de schapenteelt.

Onmiddellijk na de uitvinding van de

kunstmest volgt een betrekkelijk korte periode, waarin deze gebieden uit de belangensfeer van de mens geraken, die nu allereerst aandacht besteedt aan de verbetering van de bij de oude hoeven gelegen „betere” gronden, zodat de maten, meden en het veld aan de „natuur” worden overgelaten, wat geenszins een toestand van starre stabiliteit betekent, maar veeleer een periode van dynamische successie, waarin het vegetatiebeeld steeds en soms volkomen verandert. Daar de mens in die betrekkelijk korte periode het directe contact met deze terreinen verloor, beschouwde hij ze als „onland”, dat vanwege zijn uitgestrektheid en eenzaamheid als „gevaarlijk en vijandig” werd gemedend. Maar men liet ze niet lang aan hun lot

over om hun eigen geschiedenis te maken. Weldra werd ook op hen het nieuwe tovermiddel „kunstmest” toegepast, terwijl de beslissende aanval tijdens de laatste grote crisisperiode werd ingezet, toen ze als werkverschaffingsobject werden omgezet in het jonge hoevenlandschap en in de beruchte cultuursteppe.

Thans, in het tijdperk der ruilverkavelingen en grondverbeteringen, behoren de enkele „vergeten” blauwgraslanden en orchideerijke heiden ongetwijfeld tot de meest bedreigde levensgemeenschappen. De grote strijd om deze nu ook weer voor de landbouw belangrijke terreinen is reeds lang in het voordeel van de ontginners beslecht, zodat door de natuurliefhebbers alleen nog verbeterd gestreden wordt voor het behoud van enkele restanten, die naar omvang en helaas dikwijls ook naar kwaliteit maar een schaduw zijn van de vroegere glorie. Het zal heus niet lang meer duren en eigenlijk is het reeds zover, dat we alleen maar zeker zijn van de strikt beschermde terreinen (4).

Wanneer we voor Twente, dat eens zo rijk aan deze beide levensgemeenschappen was, de balans opmaken, komen we tot de droevige conclusie, dat er maar heel weinig behouden zal en kan blijven, voornamelijk omdat bijna alles reeds verdwenen is, of om technische redenen — lagere grondwaterstand, toevoer van meststoffen — ten dode is opgeschreven, zodat, hoe vreemd dit ook mag klinken, reeds in een zeer nabije toekomst de situatie en mogelijkheden voor deze levensgemeenschappen in het westen van ons land gunstiger komen te liggen dan in Twente, daar in het westen in de eerste plaats reeds meer terreinen verworven zijn en bovendien de waterhuishouding er dikwijls gunstiger is.

Naar een illustratief voorbeeld behoeven we helaas niet lang te zoeken, getuige een

enkele passage uit een beschrijving van het Kloppersblok en de Lemseler Maten bij Weerselo nog tijdens de laatste oorlogsjaren en kort daarna (1): — „In een enkel verloren hoekje heeft men de orchideerijke blauwgraslanden (*Circioto-Molinietum orchidetosum*), waaruit deze maten oorspronkelijk bestonden, nog niet bemest: zo bleven deze twee juwelen behouden. Hier bloeien de geurige rozerode trossen van de muggenorchis nog bij honderden tussen duizenden even sierlijke moeraswespenorchissen, begeleid door albasten parnassia's, roomkleurige pirola's, hemelsblauwe klokjesgentianen en heldergele tormentil; vroeger in het jaar bloeien er de vleeskleurige orchissen en het violette vetblad; hoog daarboven wuiven de witte pluizen van het breedbladig wollegras (*Eriophorum latifolium*), dat uitsluitend in dit gezelschap groeit en dus in ons land zo goed als uitgeroeid is; een keur van min of meer zeldzame zeggesoorten vormt het edel stramien (*Carex hostiana*, *C. pulicaris*, *C. serotina*, *C. Pauliana*, *C. demissa*, *C. panicea*, *C. pallescens*, *C. flacca*). Op moerassiger plaatsen verbergt zich het groengele orchideetje *Sturmia* in de wuivende ijle zode van de Ronde zegge (*Caricetum lasiocarpae eutrophicum*, facies van *Carex diandra*). Deze vegetatie mag niet aan haar lot worden overgelaten, zoals thans gebeurt; zij groeit van jaar op jaar verder dicht met berk, wilg en vuilboom. Wil men dit vrijwel unieke exemplaar van een met uitroeiing bedreigde plantengemeenschap behouden, dan zal men er zorg voor moeten dragen, dat er gekapt en daarna jaarlijks gemaaid wordt.” — Dit is helaas niet gebeurd, zodat bij onze eerste kennismaking met deze gebieden in het begin der vijftiger jaren beide terreinen voor een belangrijk deel bleken dichtgegroeid en we een paar jaar daarna zelfs met moeite een enkel

Fig. 1. *Welriekende nachtorchis*. Foto T. Hogendijk.

open plekje voor een opname konden vinden. Tot overmaat van ramp liggen de Lemseler maten in een grotendeels reeds uitgevoerde ruilverkaveling, waarbij maar een klein gedeelte is gespaard, waar bovendien nog aan geknabbeld wordt. Toch konden we er nog de volgende opname maken (opname W. Looide):

7-6-'54. Proefvlakte: 1 m² uit een open grazige plek tussen dichtgroeïend *Betuleto-Salicetum*, ± 300 m ten ZW van de „brug” over de Weerseler beek.

<i>Carex hostiana</i>	2.2 f.
<i>Succisa pratensis</i>	2.2 v.
<i>Equisetum palustre</i>	2.2 v.
<i>Carex panicea</i>	2.2 f.
<i>Molinia caerulea</i>	1.3 v.
<i>Pinguicula vulgaris</i>	1.2 f.
<i>Erica tetralix</i>	1.2 v.
<i>Festuca ovina</i>	1.2 f.
<i>Parnassia palustris</i>	1.1 v.
<i>Potentilla erecta</i>	1.1 f.
<i>Orchis majalis</i>	+1 f.
<i>Briza media</i>	+1 f.
<i>Angelica sylvestris</i>	+1 v.
<i>Holcus lanatus</i>	+1 f.
<i>Luzula campestris</i>	+1 fr.
ssp. <i>congesta</i>	
<i>Cirsium palustre</i>	+1 v.
<i>Alnus glutinosa</i>	+1 k.
<i>Myrica gale</i>	r k.
<i>Carex nigra</i>	r fr.
<i>Carex echinata</i>	r fr.

De directe omgeving van de proefvlakte bestaat uit een zonatie van Gagel (*Myrica gale*) met doordringing van *Alnetum*-opslag. Binnen enkele jaren zal het prachtige terrein geheel dichtgegroeïd zijn.

In het seizoen van 1955 troffen we er nog maar enkele exemplaren van de Muggenorchis (*Gymnadenia conopsea*) en een paar exemplaren van de Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) aan, welke laatste in 1956 geheel verstek liet gaan.....Sic transit gloria mundi!

Van een dergelijk nog open stukje uit het Kloppersblok bezit Chr. G. van Leeuwen

een opname met o.a.: Moeraswespenorchis, *Parnassia* (*Parnassia palustris*), Breed wollegras (*Eriophorum latifolium*), Gevlekte orchis (*Orchis maculata*), Blonde zegge (*Carex hostiana*), Vlozegge (*Carex pulicaris*) en Kale jonker (*Cirsium palustre*).

Zeer twijfelachtig, uiterst bedreigd en reeds aangetast is de situatie van de Oelemars ten oosten van Losser¹⁾ waar ook al weer de nog niet door het houtgewas veroverde oorspronkelijke vegetaties het meest interessant zijn. Dit terrein is (was?) bijzonder rijk aan Valkruid (*Arnica montana*) en Vetblad (*Pinguicula vulgaris*). Laatstgenoemd plantje troffen we vooral samen met Boskartelblad (*Pedicularis sylvatica*) en Vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*) op en tegen de rand van de tredpaadjes aan. In de vochtige vorm van de orchideeënrijke heide springt de Wel-

Fig. 2. *Parnassia* in knop tussen Kruipwilg.

1) Dit terrein is inmiddels ontgonnen!

riekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*) naar voren en in het blauwgrasland de Kale jonker.

Vrij gaaf en tamelijk ongeschonden is tot nu het Boddenbroek ten zuidwesten van Beckum. Dit heideterreintje met vennen is verscheidene merkwaardige en deels zeldzame, goed ontwikkelde vegetatietypen rijk. Zo vinden we er de Korstmosrijke Dopheidegemeenschap (*Ericetum claudonietosum*), met Dophei (*Erica tetralix*), Veenbies (*Scirpus cespitosus*) en Pijpestrootje (*Molinia caerulea*), en de Veenmosrijke Dopheidegemeenschap (*Ericetum sphagnetosum*). Op afgeplagde stukken treffen we de Snavelbiesgemeenschap aan (*Rhynchosporium albae*) met o.a.: Witte snavelbies (*Rhynchospora alba*), Bruine snavelbies (*Rhynchospora fusca*), Ronde zonnedaauw (*Drosera rotundifolia*) en Moeraswolfsklauw (*Lycopodium inundatum*), een gezelschap van miniatuurplantjes, dat ons esthetisch gevoel bijzonder bevredigt.

Langs de oevers van het grote ven vinden we de Beenbreekgemeenschap (*Narthecium ossifragi*), waarin Beenbreek (*Narthecium ossifragum*) en Dopheide domineren en verder Boskartelblad, Ronde zonnedaauw, Tormantil (*Potentilla erecta*), Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) en Stekelbrem (*Genista anglica*) voorkomen. In overgangen naar de Pijpestrootjesgemeenschap (*Circioto-Molinietum*) treffen we er Parnassia, Vetblad, Blonde zegge, Vlozegge, Welriekende nachtorchis en Gevlekte orchis aan. Voorts vinden we er Waterpunge (*Samolus valerandi*), Moerashertshooi (*Hypericum helodes*), Pilvaren (*Pilularia globulifera*), Vleugeltjesbloem, Breed wollegras, Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*), Vleeskleurige orchis (*D. incarnata*), Schildvrucht-ereprijs (*Veronica scutellata*), Rode ogentroost

Fig. 3. Vleeskleurige orchis.

Foto T. Hogendijk.

(*Euphrasia odontites*), Koningsvaren (*Osmunda regalis*) en de moeilijk te ontdekken groene orchideetjes *Sturmia* (*Liparis loeselii*) en *Malaxis* (*Hammarbya paludosa*). Vooral die kleine orchideetjes oefenen een enorme aantrekkingskracht op de natuurliefhebbers uit.

In de voorzomer van 1953 troffen we er een paar exemplaren *Sturmia* aan, maar in de zeer droge zomer van 1955 hebben we er geen *Sturmia* kunnen vinden en wat verder in de tijd, toen zelfs het vrij diepe pilvarenpoeltje droog lag, werd er met moeite slechts één exemplaar *Malaxis* gevonden, waar die in een vorig seizoen vrij talrijk was aangetroffen.

Typerend voor de blauwgraslanden in Twente is de Kale jonker. De Spaanse ruiter (*Cirsium dissectum*) is er hoogst

zeldzaam. Hij wordt opgegeven voor een stuk heide in het Stepelose veld, zuid-westelijk van Beckum, terwijl ik hem in de zomer van 1956 zelf bloeiend aantrof in een gedeelte blauwgrasland in het Volterbroek bij Rossum in de omgeving van Scholte Linde.

We hebben zo af en toe al even kennis gemaakt met de orchideeënrijke heide, waaraan we nu speciaal aandacht willen schenken; ook hier eerst een beeld uit het nog nabije verleden (1): „Deze lage heiden behoren ten dele tot de blauwgrasrijke struikheidegemeenschap, ten dele tot de dopheidegemeenschap, ook wel tot orchideeënrijke subassociaties van beide (met welriekende nachtorchis en gevlekte orchis: dan keileem in de ondergrond!), op afgeplagde plekken tot de snavelbiesgemeen-

Fig. 4. Vetblad. Foto T. Hogendijk.

schap. De prachtige beenbreek, door ontginningen steeds zeldzamer wordend, verlevendigt hier en daar het terrein met haar heldergele bloei-aren — fraai contrasterend met de rose dopheideklokjes — en later met haar diep oranje vruchttrossen. Van belang is hier het regelmatige voorkomen van het sierlijke overigens in ons land zeer zeldzame IJslands mos (*Cetraria islandica*), van het eveneens zeldzame maanvarentje en van de „arctisch alpine” wolverlei (*Arnica montana*) met haar grote oranje bloemhoofdjes”.

Laat ik U nu meenemen naar een recent, maar helaas ernstig bedreigd specimen in het Strengveld, gelegen tussen het Denekamper veld en het Beuninger achterveld, zuidoostelijk van Denekamp. Nadat we bij het Oortven, door Bernink „Andromedaven” genoemd, in zuidoostelijke richting zijn afgeslagen en een dennenbos zijn gepasseerd en links via een karrespoor dwars door een klein perceeltje dorre dennetjes gegaan zijn, dat even terzijde van de weg ligt, zien we links voor ons nog een strook „veld”, waar de ontginning, tot op heden tenminste, juist is blijven steken voor een prachtig stukje orchideeënrijke heide met o.a. Vleugeltjesbloem, Parnassia, Vleeskleurige orchis, Welriekende nachtorchis, Boskartelblad en Vetblad. Deze laatste plant ook hier weer veelvuldig op de tredpaadjes. Op afgeplagde delen staan Oeverkruid (*Littorella uniflora*), Moerashertshooi en Veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*). Op een voor enkele jaren afgeplagd stukje, in het overgangsgebied met de zojuist beschreven orchideeënrijke heide, trof J. Th. de Smidt in juli 1953 *Malaxis* aan. Het is ons en met ons vele anderen tot nu, ondanks naarstig speuren, helaas nooit gelukt dit nederig verborgen orchideetje te vinden. Zuidelijk van deze strook liggen enige percelen jong

weiland, maar daar weer ten zuiden van ligt nog een — voor moderne begrippen — vrij uitgestrekt drassig gebied met een zeer merkwaardige vegetatie, die tot het Verbond der Kleine zeggen (*Caricion fuscae*) behoort met o.a. *Parnassia*, zeer veel Vleeskleurige orchis en Rietorchis en enkele exemplaren van de Gevlekte rietorchis (*Dactylorchis praetermissa* var. *junialis*). De veldjes met Vleeskleurige orchissen, die ons vanwege hun krachtige gedrongen vorm en door hun kleur altijd sterk aan rose hyacinten doen denken, liggen aan de noord- en zuidkant; de enkele hier donker getinte exemplaren van de Gevlekte rietorchis aan de zuidkant, terwijl de roodpaarse Rietorchis in zeer groten getale, evenals de Vleeskleurige orchis soms zelfs in dichte groepjes, over het gehele terrein verspreid staat. De term „knotsen” van orchideeën uit het N.J.N.-jargon wordt U hier meteen duidelijk. In deze vegetatie komen o.a. ook voor: *Parnassia*, Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), Schildvruchtere prijs, Waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*), Wateraardbei (*Comarum palustre*), de zeer zeldzame Priemvetmuur (*Sagina subulata*), Kale jonker, Pijpestrootje, Tormenit, Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*) en Moerasrolklaver (*Lotus uliginosus*). Het is onbegrijpelijk, hoe men dit rijke, schoonste en meest uitgestrekte orchideeën-terrein van Twente aan de ontginning prijs kan geven, al blijft dan een vrij aardig terrein rond het Oortven gelegen misschien behouden. Met enig geluk ziet U ook nog een spiedende Klapekster op de top van een vliegden balanceren, enkele Reeën door het veld trekken en in ieder geval zult U het mekkerende weerlam (de Watersnip) horen, die onafscheidelijk deel uitmaakt van deze boeiende maar helaas verdwijnende levensgemeenschap, waar zich een vijftien tot

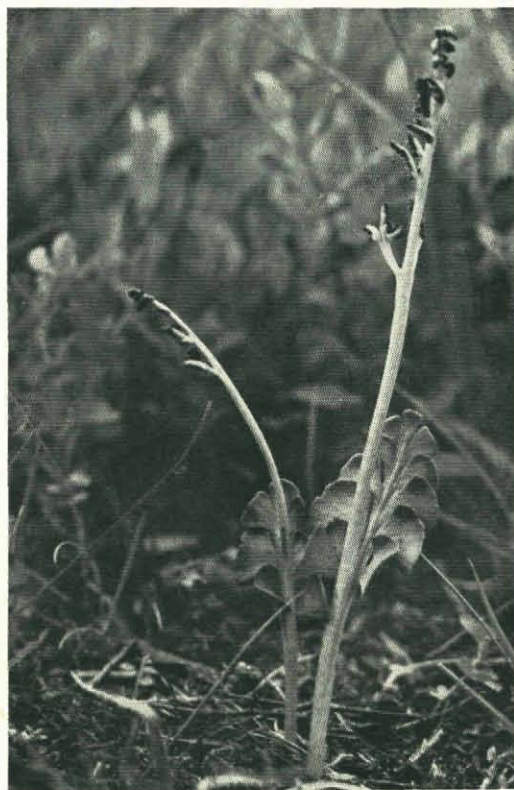

Fig. 5. Maanvaren. Foto T. Hogendijk.

twintig jaar geleden de Korhoenders ook nog uitstekend thuis voelden.

Op afgeplagde stukken van dit gedeelte komt Waterpostelein (*Peplis portula*) voor. Aan de oost- en westzijde wordt dit gebied (voorzover nog niet ontgonnen of in ontginning!) omzoomd door vochtige struikheide. In de overgangsvegetatie kan men de Draadrusgemeenschap (*Juncetum filiformis*) vinden met Afgeknotte zegge (*Carex curta*). In augustus-september is in sommige delen van dit terrein de bloei van de forse pollen *Parnassia* en het diepe blauw van de Klokjesgentianen aspectbepalend. — Maar hoelang nog? De overal in het veld verspreid liggende witte kalkhopen voorspellen niet veel goeds. Ze zijn een teken aan de wand, maar de wijzers

van de klok kunnen helaas niet worden teruggezet. Het tragikomische is dat men hier het ene natuurmonument met het andere vermoordt. Tegen de kalk van de aan de E.N.C.I., voor totale afgraving prijsgegeven Sint Pietersberg bij Maastricht is geen enkele orchidee of vetbladplant uit het Strengveld bestand.

Tot slot brengen we een bezoek aan de Fayersheide, een smalle strook ten zuiden van Vriezenveen-Oost, temidden van hooilanden gelegen. Dit machtige terreintje, dat voorlopig vermoedelijk behouden zal blijven, is beroemd om zijn rijkdom aan Vetblad en bovendien herbergt het de nu in Twente uiterst zeldzame Maanvaren (*Botrychium lunaria*) en Harlekijn (*Orchis morio*). Het is rijk aan Welriekende nachtorchis, Rozekransje (*Antennaria dioica*), Arnica en Boskartelblad, terwijl zo hier en daar de Klokjesgentiaan voorkomt en Moeraswespenorchis en Parnassia plaatselijk heel talrijk zijn.

Het middengedeelte wordt in beslag genomen door vochtige tot drassige heide met orchideeën (*Calluneto-Genistetum orchidetosum*), met vooral Struikhei en Dophei, maar ook Vleeskleurige orchis, Rietorchis, Moeraswolfsklauw en Trekrus (*Juncus squarrosus*). Daaraan grenst een moerassig gedeelte, waarvan de vegetatie tot het Verbond der Kleine zeggen behoort, met Snavelzegge (*Carex rostrata*), Wederik (*Lysimachia vulgaris*), Egelboterbloem en Veenpluis. Het noordelijke deel behoort tot de Vochtige struikheidegemeenschap (*Calluneto-Genistetum molinietosum*) met o.a. Klokjesgentiaan en plaatselijk faciesvorming van Pijpestrootje.

Zoals kostbare kleinodiën in beschermend edel metaal gevat liggen, waren ook deze „juweeltjes” eens omgeven door een natuurlijke bufferzone van natuurterreinen, die hen afscheidde van het omringende cul-

tuurland en hen tegen beïnvloeding door „vreemde” elementen beveiligde. Dit diende nog zo te zijn en heeft bv. heel lang gegolden voor de beide exquise plekken uit het Strengveld, dat centraal tussen het Dene-kamper veld en het Beuninger achterveld was gelegen, aansluitend bij het nog ongerepte Puntbeekgebied, maar die nu even als de Fayersheide geheel ontmanteld zijn, wat op zichzelf al een dodelijke bedreiging kan betekenen. Wat dit aangaat, lijkt me de situatie van het Boddenbroek, dat als het ware zelf voor een beschuttende omwalling gezorgd heeft, gunstiger, ook al heeft men kans gezien er op een onbewaakt ogenblik een greppeltje in te prutsen.

Waarom na dit alles de strijd in Twente niet opgegeven en alle aandacht geconcentreerd op het verwerven van dergelijke terreinen in het westen van het land, waar het beheer door een gunstiger waterbeheersing ook eenvoudiger is?

We hebben niets tegen het verwerven van dergelijke terreinen in het westen, maar staan op het behoud en een goed beheer van wat ons nog in Twente rest, in de eerste plaats omdat elk terreintje als „individu” onvervangbaar is, daar er zoals uit een bijna afgesloten onderzoek (7) blijkt, plantensociologisch en plantengeografisch verschillende typen blauwgrasland en orchideerijke heide bestaan, waarvan, voor zover nog aanwezig, markante voorbeelden in de onderscheiden vormen ook voor het nageslacht gespaard moeten blijven. Bovendien heeft Twente met industriesteden als Enschede, Hengelo en Almelo behoefte aan en recht op de nodige ruimte voor ontspanning in de vrije natuur zowel op lager niveau, zoals die bv. in het Lutterzand massaal gezocht en gevonden wordt, als op hoger niveau, zoals die bv. door dikwijls gespecialiseerde natuurliefhebbers wordt genoten, terwijl ook vooral

voor de Twentse jeugd de gelegenheid open moet blijven om de edelste en meest veelzijdige aller sporten — de natuursport — in de ruimste zin van het woord te kunnen blijven beoefenen. En heeft Twente — het land van de arbeid, het land der natuur — ook in algemeen Nederlands verband geen naam op te houden en roeping te vervullen als „oase” van rust, stilte en eenzaamheid in een wel zeer dicht

bevolkt land van asphalt, beton en lawaai. N.B.: Voor deze bijdrage is behalve van de hier beneden aangehaalde literatuur gebruik gemaakt van excursie-rapporten in het bezit van de afd. Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer, onlangs voor een deel overgegaan in het R.I.V.O.N. (Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud).

Litteratuur:

1. Westhoff, V. en Van Dijk, J., Landschap en Plantengroei van Oost-Twente. *Natuur en Landschap* 1 (1946) p. 34—52.
2. Westhoff, V., Boekbespreking: Dr. Jac. P. Thijsse, *Natuurbescherming en Landschapsverzorging in Nederland*. *Natuur en Landschap* 1 (1946) p. 92—95.
3. Westhoff, V., Het onderzoek naar de verspreiding en de oecologie van zeldzame soorten van hogere planten. *Kruipnieuws* 19 (1957) p. 2—10.
4. Westhoff, V., De verarming van Flora en Vegetatie. *Vijftig jaar natuurbescherming in Nederland*, 2e druk (1956) p. 151—186.
5. Westhoff, V., Flora en Vegetatie in Overijssel; in: *Overijssel, Aspecten en Perspectieven* (1951) p. 15.
6. Westhoff, V., Enkele opmerkingen over de veranderingen in flora en vegetatie van Overijssel in de afgelopen 25 jaar; in: *Het Oversticht 1950. Winst en Verlies*.
7. Van Leeuwen, Chr. G., Het Blauwgrasland — Een verdwijnende levensgemeenschap. *Natuur en Landschap* 7 (1953/1954) p. 1—11.
8. Rijkdommen in het Twentse Landschap, onder redactie van Jaap van Dijk en Roelof de Wit. N. J. N.-uitgave, 32 pp.
9. Bernink, J. B., *Ons Dinkelland*, 3e dr. 1926.
10. Dingeldein, W. H., *Het Land van de Dinkel*, 2e dr. 1948.
11. Van Hooydonk, F., De Haaksbergervenen. *DeZwerver* 16 (1956) p. 84 en 85.
12. Keiser, J. W., Het Aamsveen. *D. L. N.* 59 (1956) p. 175 en 176.

DE VOGELS VAN DE PLASSEN BIJ DE NOORDBERG

B. J. HOOGERS.

Zoals in vele onzer uiterwaarden wordt er ook in de Rijnuiterswaarden tussen Renkum en Heelsum klei gewonnen voor de steenfabricage. Daardoor zijn in de loop der jaren een aantal plassen ontstaan, die thans ten dele begroeid zijn geraakt en onderlangs de Noordberg een fraai moeraslandschap met open water, velden van Riet, Lisdodde en Mattenbies en hoog opgaande

wilgen vormen, dat in het westen wordt begrensd door de uitmonding van de Heelsumse beek in de Rijn.

Een dergelijk gebied vormt, vooral in de winter en het vroege voorjaar een uitgezochte pleisterplaats voor de eenden. Behalve de gewone soorten, zoals Wilde eend, Kuifeend, Tafel- en Slobeend, Zomer- en Wintertaling, Smient, Pijlstaart,